

דבר העורכים

קוראות וקוראים יקרים,

עבור רבים מאלה ששימור הסביבה הוא בליבם, הכלכלה המודרנית היא תחום דעת מדעי-חברתי המקדש כוחות שוק הרסניים, ששואפים לספק את הביקוש האנושי הבלתי נלאה לצריכה חומרית על-ידי בזיזה וזיהום של משאבי הטבע. לתפיסתם, כלכלת השוק החופשי אינה מסוגלת להציע פתרונות למשברים סביבתיים שכן היא מקור הבעיה, ונדרש שינוי יסודי ועמוק במערכת הכלכלית כדי להציל את הטבע.

כלכלנים סביבתיים מבינים את הכשלים של השווקים החופשיים, אבל מחפשים דרכים פרגמטיות לתקן אותם, ואף להשתמש בהם כדי לפתור אתגרים סביבתיים בצורה יעילה. אם השוק החופשי הוא מבנה, הכלכלה הסביבתית מציעה לשפץ אותו במקום להרוס אותו מהיסוד ולבנות מבנה חדש במקומו.



שדה פאנלים סולאריים. אל מול "כשל השוק הגדול בהיסטוריה", האם סבסוד אנרגיות ממקורות מתחדשים יהיה כלי המדיניות האפקטיבי ביותר? | צילום: chuttersnap / unsplash

הכלכלה הסביבתית מזהה את הכשל העיקרי בשווקים באופן הבא: כאשר פעילות כלכלית מזיקה לנכס פרטי, האשם מחויב לשלם לניזוק את מחיר השוק של הנכס. כאשר הפעילות המזיקה מניבה ערך כספי שגבוה מהנזק, יהיה כדאי לאשם ולניזוק לאפשר אותה ולהתחלק ברווח הנקי בצורה שתטיב עם שניהם. אחרת, היא לא תהיה כדאית ולא תינקט. כך, זכויות קניין והשוק עובדים יחד להבטיח את התוצאה המיטבית.

אבל לנכסי טבע אין בעלים והם אינם נסחרים בשוק – הם נחלת הכלל. לכן, כאשר פעילות כלכלית מזיקה להם, קשה לשערך את שווי הנזק ואין בעלים שיוכלו לדרוש פיצויים. הכלכלה הסביבתית עוסקת בשתי משימות עיקריות. הראשונה היא לאמוד את הערך הכספי של הנזק בשיטות מתוחכמות, גם בהיעדר תמחור שוק, וכך לקבוע אם הפעילות הכלכלית משתלמת מנקודת הראות של הכלל (כלומר, אם שווי התוצר של הפעילות הזו עולה על שווי הנזק לכלל). השנייה היא לעצב מנגנונים ש"יכוונו" את שחקני השוק החופשי – אנוכיים ככל שיהיו – לבחור בפעילות כלכלית רק כשהיא אכן משתלמת מבחינת הכלל.

לדוגמה, אל מול "כשל השוק הגדול בהיסטוריה" – משבר האקלים – המחקר עומל לכמת כספית את שווי הנזק שגזי החממה שנפלטות לאטמוספירה גורמים לאנושות, ולהבין איזה כלי מדיניות – למשל מס פחמן, סבסוד של אנרגיות ממקורות מתחדשים או עידוד מחקר ופיתוח של טכנולוגיות ירוקות – יהיה האפקטיבי ביותר בהשגת התוצאה המיטבית. מדובר באתגר מדעי עצום שמאלץ את הכלכלה הסביבתית להתחדש במהירות תוך שימוש בכלים מחקריים חדשים כמו ניתוח נתוני עתק, בינה מלאכותית וניסויי שטח מבוקרים, ובתובנות מתחומים משיקים, כמו מאקרו-כלכלה וכלכלה התנהגותית. מטרת הגיליון המיוחד שלפניכם היא להציג את התחום המתחדש, ולחבר את השיח הסביבתי והשיח הכלכלי בישראל, מתוך הבנה שללא עיגון כלכלי מדויק ובוגר, סדר היום הסביבתי יתקשה להשפיע על עולם המדיניות המעשי. הכרה זו היא שמנחה את בית הספר החדש לסביבה באוניברסיטת תל אביב, ומתבטאת בתוכניות לימודים חדשניות – כולל תואר ראשון חדש בסביבה, כלכלה ומדעי המדינה (סכ"ם) ומסלול לתואר שני ביזמות סביבתית – ובחיבורים חזקים עם בית הספר לכלכלה ובית הספר לניהול. בגיליון תמצאו מאמרי דעה של חלק ממיטב הכלכלנים הסביבתיים שצמחו בישראל בעבר ובהווה, ומאמרים מחקריים שמדגימים את מגוון השיטות הנהוגות בתחום ואת יישומן בסוגיות סביבתיות שונות בישראל.

קריאה פורייה,

פרופ' רם פישמן – עורך אורח של גיליון כלכלה סביבתית